

О. І. Кисельова, к.пед.н., **Л. В. Коломієць**, д.т.н., **А. Л. Передерко**, д.т.н., **О. В. Грабовський**, к.т.н.

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку, м. Одеса

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕКСПЕРТИЗИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті визначено основні теоретико-методологічні засади експертизи освітнього процесу закладу вищої освіти, узагальнено характеристики експертизи, класифіковано об'єкти і процеси приналежні освітньому процесу ЗВО, що підлягають експертному вивченню. Досліджено ряд загальнонаукових методологічних підходів, функцій та методів експертизи освітнього процесу, проаналізовано їхню ефективність та доцільність застосування в умовах освітнього процесу ЗВО. Доведено що, науково-методологічне обґрунтування впровадження технологій педагогічної експертизи засновано на зведенні в єдину матрицю різних показників змісту освітньої діяльності ЗВО: змісту освіти, освітніх, розвиваючих і виховних цілей; аналізу освітніх ситуацій, методів, засобів, форм навчання і контролю; врахування зворотного і міждисциплінарних зв'язків; інтелектуального розвитку студентів; компетентності викладачів; інноваційності, полікомпонентності та професійної спрямованості навчання в ЗВО.

Ключові слова: педагогічна експертиза, об'єкт, характеристика, функція, метод експертизи, загальнометодологічний підхід, освітній процес.

O. I. Kyselova, PhD, **L. V. Kolomiets**, DSc, **A. L. Perederko**, DSc, **O. V. Hrabovskyi**, PhD

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASES OF EXPERTISE OF THE EDUCATIONAL PROCESS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The article defines the main theoretical and methodological foundations of the examination of the educational process of the university, it belongs to the cluster of humanitarian examinations - this is a kind of pedagogical examination, which consists of a number of procedures necessary for the creation and subsequent implementation of the results covered in the collective conclusion, expert assessment (or judgment) about the object under study (pedagogical object, phenomenon or process). The characteristics of pedagogical expertise, which are inherent not only to it, but also to other scientific methods of research, for example, objectivity, criticality, compliance of the assessed object with legislative norms, that is, they do not determine the essence of the method of pedagogical expertise, in contrast to such as: requirements, collectivity, predictability to experts. These are properties, the totality of which describes the essence of expertise as a scientific method. The objects of pedagogical expertise are conditionally divided into two categories: objects of the first order: the activities of the university, didactic research, the quality of education - these are generalized categories that combine objects of the second order (for example, the quality of education is determined by assessing students' knowledge, building their profессиograms, using pedagogical technologies and methods etc., examinations of objects of the second order can be carried out at the same time. The functions of the examination of the educational process characterize it as an examination of the humanitarian direction and at the same time combine it with other methods of socially oriented and person-centered research. is based on various indicators of the content of the educational activities of the university, summarized in a single matrix: the content of education, educational, developmental and educational goals; analysis of educational situations, methods, means, forms of education and control; accounting for feedback and interdisciplinary links; intellectual development of students; competence of teachers; innovativeness, multicomponent and professional orientation of education at the university.

Keywords: pedagogical expertise, object, characteristic, function, expertise method, general methodological approach, educational process.

DOI 10.32684/2412-5288-2022-2-21-6-12

Вступ. В умовах економічних перетворень, євроінтеграційних процесів та військового стану система вищої освіти в Україні переживає складні часи реформування, яке має на меті збереження наукового та освітнього потенціалу українських ЗВО та оновлення форм, змісту, засобів та методів освітньої діяльності, відповідно до вимог сучасного суспільства, економічних та соціальних запитів. В цих умовах дотримання та підвищення якості освітньої діяльності виступає на перше місце серед завдань, які стоять перед українськими ЗВО. Якість освітньої діяльності забезпечується створенням системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти, що прописано в Законі України «Про вищу освіту» (ст.16), де визначено, що: «Система забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) передбачає щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників ЗВО...» [1].

У вітчизняній науковій традиції існують ґрунтовні, перевірені часом методи, форми та засоби оцінювання якості освітньої діяльності, проте в нових умовах навчання та з урахуванням сучасних вимог до якості підготовки майбутніх фахівців у ЗВО необхідно впроваджувати принципово нові підходи. Цю проблему може вирішити впровадження експертних методів оцінки якості, оскільки вони враховують умови, форми і перебіг освітнього процесу, тобто надання релевантної, повної та об'єктивної інформації щодо складових освітнього процесу (викладання та учіння), компетентності науково-педагогічних працівників ЗВО, визначення рівня навчальних досягнень здобувачів вищої освіти, що дозволяє приймати та впроваджувати у практичну діяльність ефективні управлінські рішення, а також розробляти методики та концепції розв'язання освітніх проблем, зважаючи на необхідність інноваційних змін в освітній діяльності.

Саме тому особливого значення набуває експертиза освітнього процесу, адже заходи, передбачувані нею здатні визначити якість освітніх послуг та їх відповідність запитам суспільства. Вищій освіті України необхідні фахівці, спроможні об'єктивно, всебічно та конструктивно оцінювати зміст та якість освітніх послуг, проводити експертні та консультативні заходи щодо освітнього середовища для науково-педагогічних працівників вишів. Наразі проблема виявляється не тільки в нестачі експертів в галузі освіти, а й в недостатньому методологічному й методичному забезпеченні експертної оцінки. Як правило, в

сучасних ЗВО експертна оцінка проводиться безсистемно, має фрагментарний, непрозорий характер, вона констатує факти, але не надає прогностичної інформації і, як наслідок, не забезпечує повною мірою контроль якості освітньої діяльності та розвиток вищої освіти.

Аналіз останніх досягнень і публікацій. Проблема експертизи в вищій освіті розкривається у працях М. Архангельського, О. Боднар, О. Величко, Г. Воробйова, С. Братченко, А. Габер, Т. Гордієнко, Л. Даниленко, В. Євланова, А. Єрмоли, В. Звереві, Р. Ільєсова, Г. Іванченко, Д. Леонтєва, О. Касьянової, О. Кисельової, Г. Мкртичян, Л. Петренко, Г. Прозументова, Є. Стачева, С. Тарасова та ін. Означені науковці в своїх працях визначають понятійний апарат дослідження, теоретичні та методичні засади педагогічної експертизи, системи та види експертиз, вимоги, що висуваються до компетентності експертів, технології, методи та засоби проведення експертизи, алгоритм та інструментарій експертних процедур [2-6].

Окрім того, в працях В. Андрущенко, В. Кременя, В. Лугового, В. Огнев'юка, М. Степко розкриваються питання розвитку і функціонування систем освіти в умовах глобалізації; в наукових доробках С. Гончаренко, Т. Десятова, І. Драннікова, О. Касьянової, Д. Леонтєва, С. Сисєвої досліджуються теоретичні, методологічні і методичні засади наступності в системі неперервної професійної освіти; праці Я. Болюбаш, В. Огнев'юк, Г. Мкртичян, Ж. Таланової, Г. Терещук, І. Тригуб, Є. Усової, Н. Федорової присвячені створенню якісного забезпечення загального європейського простору науки, освіти і культури; М. Богуславський, С. Бешелев, М. Браун, В. Бухвалова, Ф. Гуревич, Л. Кронбах, Я. Плинер, К. Міскел, І. Тригуб, В. Черепанов досліджують структуру експертизи в освіті та експертизу педагогічних об'єктів [7-10].

Проте, теоретико-методологічні засади експертизи освітнього процесу, як педагогічної дефініції потребують подальшої розробки.

Формулювання цілей статті: визначити теоретико-методологічні засади експертизи освітнього процесу закладу вищої освіти, розкрити характеристики, об'єкти, загальнометодологічні підходи, функції та методи педагогічної експертизи.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Експертиза освітнього процесу, належить до кластеру гуманітарних експертиз, за визначенням М. Богуславського, – це різновид педагогічної експертизи, яка складається з ряду процедур,

необхідних для створення і подальшої реалізації результатів висвітлених в колективному висновку, експертної оцінки (або судження) про досліджуваний об'єкт (педагогічний об'єкт, явище або процес) [4]. Це особливий тип дослідження, де об'єктом вивчення є педагогічна практика у процесі розвитку. Існує багато поглядів та науково-обґрунтованих класифікацій теоретичних засад педагогічної експертизи, в даній публікації ми проаналізували найбільш інформативні і актуальні, які об'єднали і схематично представили, відповідно до їхньої функціональної приналежності, тобто проведення експертизи освітнього процесу ЗВО.

С. Братченко запропонував більш широке, загальнонаукове визначення, за яким експертиза – це особливий спосіб вивчення дійсності. Завдяки їй можна побачити, виміряти, зрозуміти і узагальнити те, що не піддається іншим методам вимірювання чи обчислення, експертиза здійснюється експертами, які мають відповідати певним умовам: незалежність, компетентність, об'єктивність тощо, адже саме їхня суб'єктивна оцінка, підкріплена об'єктивними результатами, та відповідальне рішення мають вирішальне значення [3]. Тому необхідно було з'ясувати основні характеристики експертизи, які відрізняють її від інших методів вимірювання застосованих в освіті (див. рис. 1).

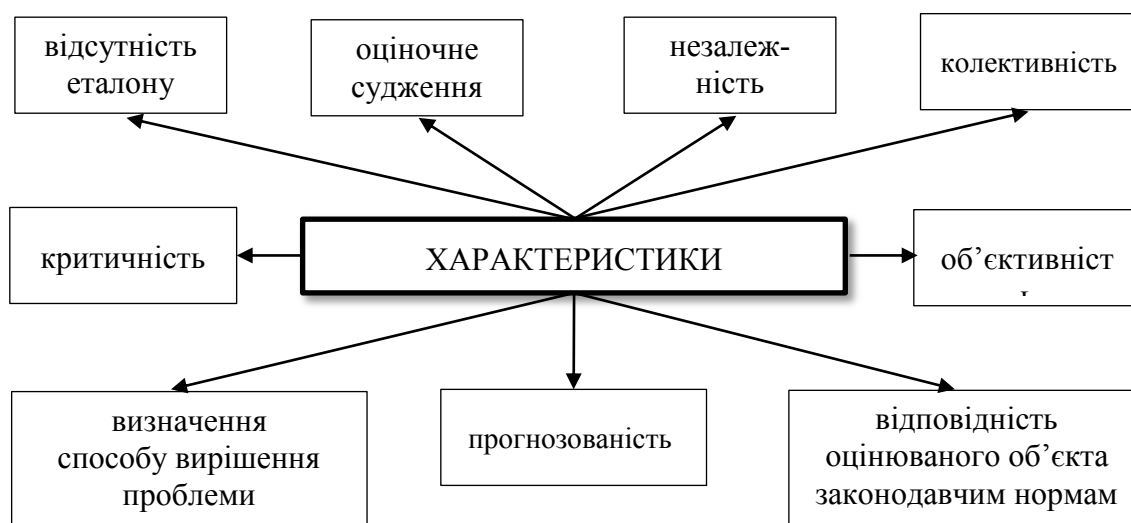

Рисунок 1 – Характеристики педагогічної експертизи

Серед означених характеристик є ті, які притаманні не тільки експертизі, але й іншим науковим методам дослідження, наприклад, об'єктивність, критичність, відповідність оцінюваного об'єкта законодавчим нормам, тобто вони не визначають сутність метода педагогічної експертизи, на відміну від таких, як: відсутність еталону, вимог що висуваються до експертів, колективності, прогнозованості. Це характеристики, сукупність яких визначає сутність експертизи як наукового методу.

Як зазначалося раніше, педагогічна експертиза може застосовуватись до різних об'єктів і процесів освітньої діяльності. Ми визначили і класифікували об'єкти приналежні освітньому процесу ЗВО. Основні з них представлені на рис. 2.

Умовно об'єкти педагогічної експертизи можна поділити на дві категорії: об'єкти першого порядку: діяльність ЗВО, дидактичні дослідження, якість навчання – це узагальнені категорії, які

об'єднують об'єкти другого порядку (наприклад, якість навчання визначається шляхом оцінювання знань студентів, побудови їхніх професіограм, застосування педагогічних технологій і методик тощо), водночас окремо можуть проводитись експертизи об'єктів другого порядку.

Відповідно до об'єктів педагогічної експертизи, можна стверджувати, що вона носить творчий характер та множинний сценарій конструювання детермінованих процесів. Це діяльність яка включає не тільки точну оцінку впливу певних факторів та їхньої взаємодії, а й прогностичний компонент. Її особливостями виступають використання гуманітарної методології пізнання, гнучкість методів та засобів вивчення, практична орієнтованість, підтримуюча спрямованість.

Вона застосовується до відкритої, нестійкої системи (освіта, освітній процес, його складові), в умовах, коли: 1) спираючись на відомі закони розвитку неможливо передбачити поведінку системи в майбутньому; 2) неможливо експериментально

перевірити процес; 3) наявні неконтрольовані фактори впливу на систему і її розвиток; 4) наявність багатоваріантного сценарію вирішення проблеми;

не має повної інформації, достатньої для прийняття рішення [7, 9].

Рисунок 2 – Об'єкти педагогічної експертизи

Методологічною основою експертизи в сфері освіти учені М. Богуславський, Д. Леонтєв, І. Тригуб, Н. Федорова та ін. [4, 7, 9, 10] визначають ряд загальнонаукових методологічних підходів, функцій та методів експертизи освітнього процесу, основні з яких представлені на рисунках 3, 4 і 5.

Відповідно до пропонованих загальнометодологічних підходів, експертиза освітнього процесу поєднує, як загальнонаукові методологічні підходи, притаманні всім видам наукового дослідження (діяльнісний, аксіологічний), так і особистісно-орієнтовні складові, представлені герменевтичним та культурологічним підходами. Саме ця єдність відображає унікальність педагогічної експертизи, як методу наукового дослідження.

Функції експертизи освітнього процесу (рис. 4) характеризують її, як експертизу гуманітарного напрямку і, водночас, поєднують з іншими методами соціально-спрямованих і людино-

центризованих досліджень.

Визначаючи методи експертної оцінки освітнього процесу ЗВО (рис. 5) ми проаналізували і узагальнили найбільш поширені, інформативні і економічно обґрунтовані. В останні роки набули особливої популярності групові експертні оцінки (ГЕО) представлені різними методами та їх поєднанням (мозковий штурм, оцінювання, комісії та ін.), ці методи обґрунтовано вважаються найбільш об'єктивними, оскільки групова робота суттєво знижує рівень суб'єктивних суджень, вони економічно вигідні і заощаджують час. Проте, вони не дозволяють повною мірою об'єктивно і ґрунтовно оцінити уміння і навички студентів, оскільки більшість з них спрямована на констатацію знань та узагальнення даних. Тому, з метою забезпечення компетентнісного підходу у процесі оцінки освітнього процесу, доцільно використовувати весь представлений комплекс методів, особливу увагу приділивши

технології по елементного аналізу. Її застосування дозволяє оцінити набуті студентом компетентності, рівень аналітичних і творчих здібностей через аналіз контрольних робіт побудованих за

певним алгоритмом. Цей метод доволі трудомісткий і вимагає часових витрат, але дає змогу отримати найбільш повне уявлення про засвоєння необхідних компетентностей студентами ЗВО.

Рисунок 3 – Загальнонаукові методологічні підходи до проведення експертизи освітнього процесу ЗВО

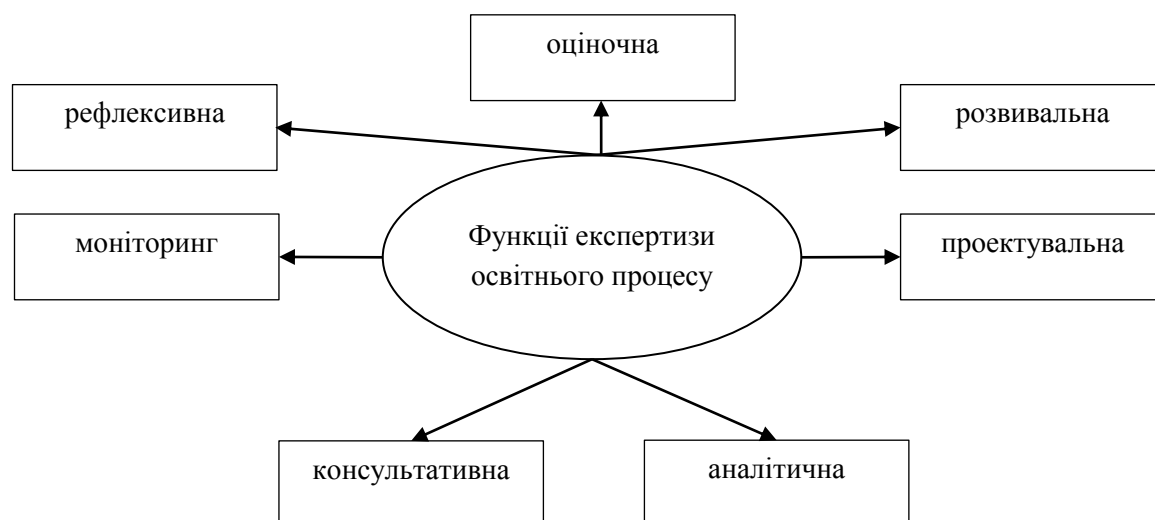

Рисунок 4 – Функції експертизи освітнього процесу ЗВО

Висновки. Аналіз наукової літератури та опрацьованих статистичних даних дозволив розкрити основні характеристики експертизи, класифікувати об'єкти і процеси приналежні освітньому процесу ЗВО. В ході дослідження було визначено ряд загальнонаукових методологічних підходів,

функцій та методів експертизи освітнього процесу, проаналізовано їхню ефективність та доцільність застосування в умовах освітнього процесу ЗВО. Отже, впровадження технологій педагогічної експертизи ґрунтується на зведенні в єдину матрицю різних показників освітньої діяльності ЗВО: змісту

освіти, освітніх, розвиваючих і виховних цілей; аналізу освітніх ситуацій, методів, засобів та форм навчання і контролю; врахування зворотного і мі-

ждисциплінарних зв'язків; інтелектуального розвитку студентів; компетентності викладачів та професійної спрямованості навчання в ЗВО.

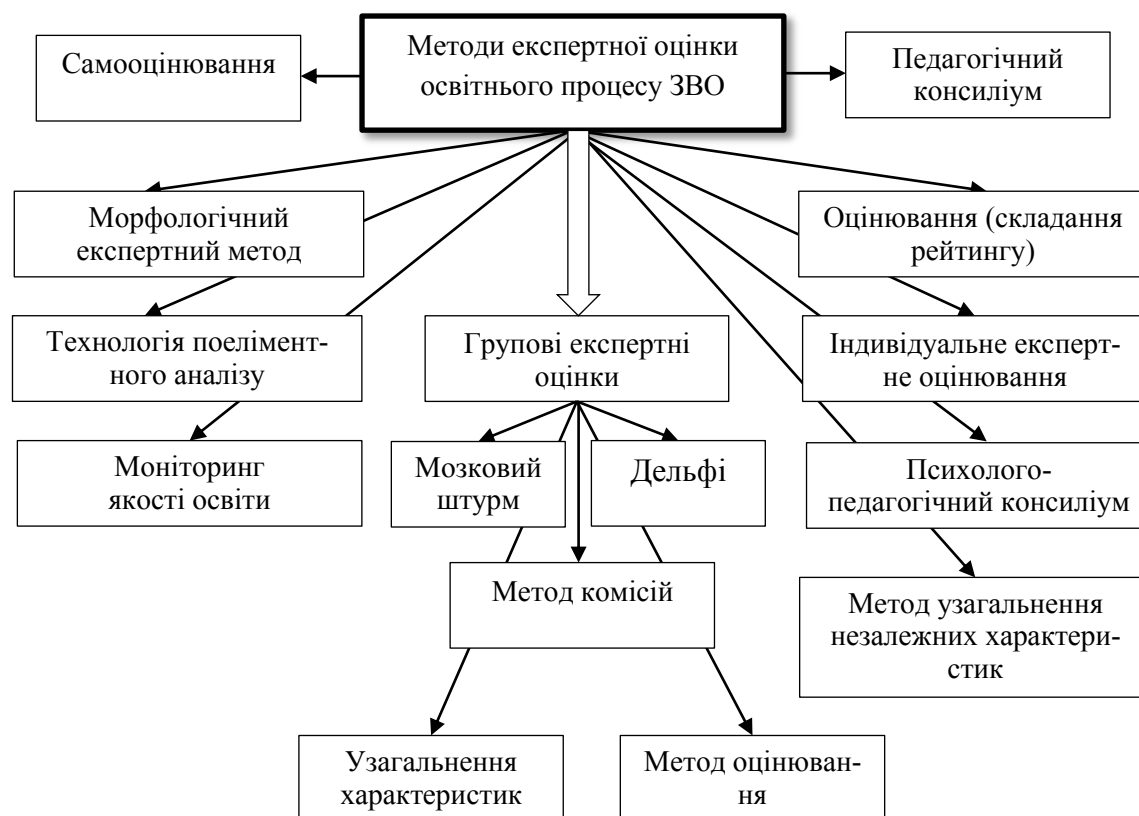

Рисунок 5 – Методи експертної оцінки освітнього процесу ЗВО

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556–VII. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення: 10.01.2023).
2. Величко О. М., Коломієць Л. В., Гордієнко Т. Б., Шевцов А. Г., Карпенко С. Р., Габбер А. А. Групове експертне оцінювання та компетентність експертів / за загал. ред. д. т. н. О. М. Величка. Одеса: ВМВ, 2015. 230 с.
3. Братченко С. Л. Гуманитарная экспертиза образования: проведение и результат. *Професійна освіта*. Київ, 2014. № 2. С. 105-120.
4. Богуславский М. В. Научные основы историко-педагогической экспертизы инноваций в образовании. *Историко-педагогический альманах*. Умань, 2015. № 1. С. 9-17.
5. Касьянова О. М. Технологія здійснення педагогічної експертизи загальної середньої освіти регіону у системі його соціально-економічного і культурно-духовного розвитку.

Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». Ужгород, 2021. Вип. 22. С. 66-68.

6. Касьянова О. Педагогічна експертиза успішності студентів як передумова створення системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти. *Витоки педагогічної майстерності*. Полтава, 2016. Вип. 18. С. 146-153.
7. Леонтьев Д. А., Иванченко Г. В. Комплексная гуманитарная экспертиза: методология и смысл. Киев: Слово, 2018. 135 с.
8. Мкртычян Г. А. Психологическая экспертиза в инновационном образовании. Теория и практика. Харьков: Основа, 2016. 147 с.
9. Федорова Н. Ф. Про педагогічну експертизу. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. Київ, 2017. № 4 (59). С. 14-22.
10. Тригуб І. І. Експертиза як складова професійної діяльності в галузі освіти: теоретичний аспект. *Освітологічний дискурс*. Київ, 2014. №1 (5). С. 218-226.

References

1. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. #1556–VII. Data onovlennia: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (data zvernennia: 10.01.2023).
2. Velychko O. M., Kolomiets L. V., Gordienko T. B., Shevtsov A. H., Karpenko S. R., Haber A. A. Hrupove ekspertne otsiniuvannia ta kompetentnist ekspertiv / za zahal. red. d.t.n. O. M. Velychka. Odesa : VMV, 2015. 230 s.
3. Bratchenko S. L. Gumanitarnaya e'kspertiza obrazovaniya: provedenie i rezul'tat. *Profesiina osvita*. Kyiv, 2014. # 2. S. 105-120.
4. Boguslavskij M. V. Nauchnye osnovy istoriko-pedagogicheskoy e'kspertizy innovacij v obrazovanii. *Istoryko-pedahohichniy almanakh*. Uman, 2015. # 1. S. 9-17.
5. Kasianova O. M. Tekhnolohiia zdiisnennia pedahohichnoi ekspertyzy zahalnoi serednoi osvity rehionu u systemi yoho sotsialno-ekonomichnoho i kulturno-dukhovnoho rozvytku. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia «Pedahohika, sotsialna robota»*. Uzhhorod, 2021. Vyp. 22. S. 66-68.
6. Kasianova O. Pedahohichna ekspertyza uspishnosti studentiv yak peredumova stvorennia systemy vnutrishnoho zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti*. Poltava, 2016. Vyp. 18. S. 146-153.
7. Leont'ev D. A., Ivanchenko G. V. Kompleksnaya gumanitarnaya e'kspertiza: metodologiya i smysl. Kiev : Slovo, 2018. 135 s.
8. Mkrtychyan G. A. Psixologicheskaya e'kspertiza v innovacionnom obrazovanii. *Teoriya i praktika*. Xarkov: Osnova, 2016. 147 s.
9. Fedorova N. F. Pro pedahohichnu ekspertyzu. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti*. Kyiv, 2017. # 4 (59). S. 14-22.
10. Tryhub I. I. Ekspertyza yak skladova profesiinoi diialnosti v haluzi osvity: teoretychnyi aspekt. *Osvitolohichniy dyskurs*. Kyiv, 2014. # 1 (5). S. 218–226.

Надійшла до редакції 17.11.2022